

MUSIQIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI

Azizjon Qosimov Botir o'g'li

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

13.00.01-Tayanch doktorantura, PhD.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18034697>

Annotatsiya. Mazkur maqolada musiqiy kompetensiyani rivojlantirish masalasi zamonaviy ta'lim tizimi talablari nuqtai nazaridan ilmiy jihatdan asoslanadi. Musiqiy kompetensiya shaxsning musiqiy bilimlari, ijroiyo ko'nikmalari, ijodiy tafakkuri, estetik didi hamda motivatsion-qiyamat munosabatlarini o'z ichiga olgan integrativ pedagogik sifat sifatida talqin etiladi.

Tadqiqotda kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlarning musiqiy ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: musiqiy kompetensiya, musiqiy ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, ijodiy rivojlanish, pedagogik jarayon.

Аннотация. В статье научно обосновывается необходимость развития музыкальной компетентности в условиях современных требований системы образования.

Музыкальная компетентность рассматривается как интегративное педагогическое качество личности, включающее музыкальные знания, исполнительские умения, творческое мышление, эстетический вкус и мотивационно-ценностное отношение к музыке. В исследовании анализируется значение компетентностного, личностно-ориентированного и деятельностного подходов в повышении эффективности музыкального образования.

Ключевые слова: музыкальная компетентность, музыкальное образование, компетентностный подход, педагогический процесс.

Abstract. This article provides a scientific justification for the necessity of developing musical competence in accordance with modern educational requirements. Musical competence is interpreted as an integrative pedagogical quality that includes musical knowledge, performance skills, creative thinking, aesthetic perception, and motivational-value attitudes toward music. The study analyzes the role of competency-based, learner-centered, and activity-oriented approaches in improving the effectiveness of music education.

Keywords: musical competence, music education, competency-based approach, creative development, pedagogical process.

KIRISH

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, globallashuv jarayonlari hamda ta'lim tizimining modernizatsiyasi sharoitida shaxsni har tomonlama rivojlantirish masalasi ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi ta'lim oluvchilarda nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy faoliyatda qo'llay oladigan ko'nikma va malakalarni shakllantirishni taqozo etmoqda. Ushbu jarayonda musiqiy ta'lim va uning natijasi sifatida musiqiy kompetensiyani rivojlantirish muhim ilmiy-pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Musiqqa san'ati shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, estetik didi, hissiy-intellektual rivojlanishi va ijodiy tafakkurini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Musiqiy faoliyat jarayonida ta'lim oluvchi nafaqat musiqiy bilim va ijro ko'nikmalarini egallaydi, balki mustaqil fikrlash, tahlil qilish, ijodiy yondashish va o'zini namoyon etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu sababli musiqiy ta'limning asosiy maqsadi faqat musiqiy savodxonlikni shakllantirish bilan cheklanmay, balki musiqiy kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilishi zarur [1].

Zamonaviy ta'lim talablaridan kelib chiqib, musiqiy kompetensiya shaxsning musiqiy bilimlari, ijroiyl malakalari, musiqiy eshitish qobiliyati, tahliliy va ijodiy tafakkuri hamda musiqaga bo'lgan qadriyatli munosabatini o'z ichiga olgan integrativ sifat sifatida talqin etiladi.

Bunday kompetensiyani rivojlantirish esa an'anaviy o'qitish yondashuvlari bilan bir qatorda innovatsion pedagogik texnologiyalar, faol va interfaol metodlardan foydalanishni talab etadi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Mazkur tadqiqot musiqiy kompetensiyani rivojlantirish zaruriyatini ilmiy asoslashga qaratilgan bo'lib, unda zamonaviy pedagogika va musiqa ta'limi sohasida qo'llanilayotgan metodologik yondashuvlar majmuasiga tayangan holda ish olib borildi. Tadqiqot metodologiyasi kompetensiyaviy, tizimli, shaxsga yo'naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlarning o'zaro integratsiyasiga asoslanadi. Ushbu yondashuvlar musiqiy kompetensiyani shaxsning kasbiy va ijodiy rivojlanishini ta'minlovchi yaxlit pedagogik hodisa sifatida tahlil qilish imkonini beradi [2].

Kompetensiyaviy yondashuv tadqiqotning asosiy metodologik negizi bo'lib, u ta'lim jarayonida o'zlashtirilayotgan bilim, ko'nikma va malakalarning real faoliyatda qo'llanilish darajasini aniqlashga yo'naltirilgan. Ushbu yondashuv asosida musiqiy kompetensiya musiqiy bilimlar, ijroiyl ko'nikmalar, ijodiy tafakkur, tahliliy qobiliyat va motivatsion-qiymat munosabatlarining integrativ birligi sifatida talqin qilindi. Tizimli yondashuv esa musiqiy kompetensiyani rivojlantirish jarayonini o'zaro bog'liq komponentlardan iborat yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv ta'lim oluvchilarning individual qobiliyatlari, musiqiy tayyorgarlik darajasi va ijodiy ehtiyojlarini inobatga olishni nazarda tutadi. Faoliyatga asoslangan yondashuv esa musiqiy kompetensiyaning faqat bilim darajasida emas, balki amaliy musiqiy faoliyat jarayonida shakllanishini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu metodologik yondashuvlarning uyg'un qo'llanilishi tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minladi [3].

Tadqiqotda nazariy va empirik metodlardan kompleks foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Empirik metodlar doirasida pedagogik kuzatuv, suhbat, so'rovnoma hamda mavjud ta'lim amaliyotini o'rganish orqali musiqiy kompetensiyani rivojlantirishga oid muammolar aniqlashtirildi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlarida musiqiy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv masalalari keng yoritilgan bo'lsa-da, musiqiy kompetensiyani rivojlantirish zaruriyati ko'pincha umumiy pedagogik nuqtai nazardan talqin etilgan. Ayrim tadqiqotlarda musiqiy kompetensiya tarkibiy qismlari tahlil qilingan, biroq uni rivojlantirishning tizimli pedagogik mexanizmlari yetarli darajada ochib berilmagan [4].

NATIJA VA MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot doirasida olib borilgan nazariy tahlil va ta'lim amaliyotini o'rganish natijalari musiqiy kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim pedagogik vazifalaridan biri ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot natijalari musiqiy kompetensiyaning shakllanishi va rivojlanishi ko'p omilli jarayon bo'lib, u ta'lim mazmuni, metodlari, ta'lim muhitining xususiyatlari hamda pedagogning kasbiy tayyorgarligi bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatdi [5].

Tadqiqot jarayonida musiqiy kompetensiyaning tarkibiy komponentlari — kognitiv, amaliy-ijroi, ijodiy va motivatsion-qiymat komponentlarining rivojlanish darajasi tahlil qilindi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy yondashuv ustun bo'lgan ta'lim jarayonida musiqiy kompetensiyaning asosan kognitiv komponenti rivojlanadi, ya'ni ta'lim oluvchilar musiqiy nazariy bilimlarga ega bo'lsalar-da, ularni amaliy va ijodiy faoliyatda qo'llashda muayyan qiyinchiliklarga duch keladilar. Bu holat musiqiy ta'limda faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvning yetarli darajada joriy etilmaganligini ko'rsatadi.

O'rganilgan tajriba natijalariga ko'ra, musiqiy kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida musiqiy faoliyatning turli shakllaridan — ijro, tinglash, tahlil qilish va ijodiy ishlardan kompleks foydalanish yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Ayniqsa, ta'lim oluvchilarning musiqiy asarlarni mustaqil tahlil qilishi va talqin etishi ularning musiqiy tafakkuri va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi. Bu esa musiqiy kompetensiyaning faqat bilimlar majmui emas, balki amaliy faoliyat orqali shakllanadigan integrativ sifat ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi [6].

Shuningdek, tadqiqot natijalari musiqiy kompetensiyani rivojlantirish jarayonida motivatsion komponentning muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Musiqiy faoliyatga qiziqish, musiqaga nisbatan ijobiy munosabat va estetik ehtiyojning mavjudligi ta'lim oluvchilarning musiqiy kompetensiyasi rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Faol va interfaol metodlardan foydalanilgan mashg'ulotlarda ta'lim oluvchilarning ishtiroki faollashgani, ularning musiqiy faoliyatga bo'lgan qiziqishi oshgani kuzatildi [7].

Natijalar muhokamasi shuni ko'rsatadiki, musiqiy kompetensiyani rivojlantirishda pedagogning kasbiy roli alohida ahamiyat kasb etadi. Pedagogning metodik tayyorgarligi, musiqiy-pedagogik faoliyatni loyihalash qobiliyati hamda ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olishi musiqiy kompetensiya rivojining muhim shartlaridan biri hisoblanadi. O'qituvchi tomonidan ta'lim jarayonining maqsadga muvofiq tashkil etilishi musiqiy kompetensiyaning barcha komponentlarining uyg'un rivojlanishini ta'minlaydi [8].

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim natija shundan iboratki, musiqiy kompetensiyani rivojlantirish jarayonida tizimlilik va uzluksizlik tamoyillariga rioya etish zarur. Musiqiy kompetensiya qisqa muddatli mashg'ulotlar natijasida emas, balki bosqichma-bosqich, rejalashtirilgan va uzviy tashkil etilgan ta'lim jarayoni davomida shakllanadi. Ushbu jarayonda nazariy bilimlar amaliy faoliyat bilan uzviy bog'langan holda o'zlashtirilgandagina kutilgan pedagogik natijalarga erishish mumkin.

Muhokama natijalari musiqiy kompetensiyani rivojlantirish zaruriyati zamonaviy ta'lim talablaridan kelib chiqishini ko'rsatadi. Musiqiy kompetensiya shaxsning estetik madaniyati, ijodiy salohiyati va kasbiy tayyorgarligini belgilovchi muhim ko'rsatkich sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bois musiqiy ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish musiqiy ta'lim sifatini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega [9].

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot musiqiy kompetensiyani rivojlantirish zaruriyatini zamonaviy ta'lim talablari nuqtai nazaridan asoslashga qaratildi. Tadqiqot natijalari musiqiy kompetensiyaning shaxsning musiqiy bilimlari, ijroi ko'nikmalari, ijodiy tafakkuri, estetik didi va motivatsion-qiyamat munosabatlarini o'z ichiga olgan murakkab integrativ sifat ekanligini tasdiqladi. Shu bois uni rivojlantirish musiqiy ta'lim jarayonining asosiy strategik vazifalaridan biri sifatida qaralishi lozim. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy musiqiy ta'lim amaliyotida musiqiy kompetensiyaning ayrim tarkibiy komponentlari yetarli darajada rivojlanmay qolmoqda. Xususan, ijodiy va amaliy-ijroi faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlarning cheklanganligi ta'lim oluvchilarning musiqiy faoliyatni mustaqil va samarali amalga oshirish imkoniyatlarini kamaytiradi. Bu holat musiqiy ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, musiqiy kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy musiqiy ta'limning ustuvor vazifasi bo'lib, ushbu yo'nalishda ilmiy asoslangan yondashuvlarni joriy etish musiqiy ta'lim sifatini oshirishga, ijodkor va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev A. Musiqa pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 256 b.
2. Hasanov R.H. Musiqa ta'limi metodikasi. – Toshkent: Musiqa, 2019. – 288 b.
3. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 320 b.
4. Saidahmedov N.S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2016. – 304 b.
5. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik kompetensiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 276 b.
6. Sharipov Sh.S. Kasbiy kompetensiya va ta'lim sifati. -Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.-214 b.
7. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008. - 176 b.
8. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Oliy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent, 2021. – 64 b.
9. Qodirov B.S. Musiqiy ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Fan va ta'lim, 2022. – 192 b.